

Madeline Albright

Bu sabah Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa üzerine konuşmam istendi. Havaya girmek için çok kayda değer bir roman olan Orhan Pamuk'un *Kar* adlı romanını okudum. Hikâye, anlatmak için çok karışık fakat olaylar Türkiye'de geçiyor ve şiir, politika, aşk, Tanrı ile gerçekten çok kötü bir havayı bir araya getiriyor. Sizlere konuşmamda kitapta geçen tüm temalardan bahsedemesem de, bu kitabı gönülden tavsiye ederim. Batı ile Doğu'nun karışımını ve Batı'nın İslam üzerindeki etkisini anlamak açısından çok çarpıcı.

Ne zaman Türkiye hakkında düşünsem, elimde olmadan Dışişleri Bakanı olarak Türkiye'ye ziyaretlerimden biri aklıma geliyor. Türkiye'ye birçok kez hem ABD'nin Birleşmiş Milletler Büyükelçisi olarak, hem de ABD Dışişleri Bakanı olarak gittim. Türkiye'yi coğrafi, kültürel ve tabii ki stratejik önemiyle her zaman gündemimizde tutmak konusunda gerekli gördüm.

En fazla hatırladığım ziyaret, Ağustos 1999'da meydana gelen depremleri takiben gerçekleşti. O zamanki Dışişleri Bakanı İsmail Cem benimle birlikte depremden etkilenen yerlere geldi, İzmir'de depremzedeler için kurulmuş bir çadır kenti ziyaret ettik. Yıkım beni dehşete düşürdü ama yerel halkın toparlanma ve yeniden inşa için gösterdiği kararlılıktan da derinden etkilendim. O depremler, içinde yaşadığımız çalkantılı zamanın korkunç bir hatırlatmasıydı. Dünyayı değiştiren güçler, ister doğal ister insan yapımı olsun acımasız ve affetmezler. Teknoloji hızlı geliyor. Fikirler ortaya çıkıp yok oluyor. Beklenmeyen gerçekleşiyor. Dünya durmaksızın değişen bir yer.

Ayak uydurmak için yaratıcı ve çevik olmalıyız ama bazı şeyler değişmesin diye de ısrar etmeliyiz. İş dünyasında bu, dürüstlük ve müşteri hizmeti konusunda şanını korumak demek... Çok iyi bildiğiniz gibi, bunu kaybederseniz markanızı da kaybedersiniz. Markalaşma ve müşteri memnuniyetiniz için iyi bilinmelisiniz. Uluslararası ilişkilerde ise bu, özgürlüğün egemenliğini, onu tehdit edenlerden üstün gelmesini sağlayacak ittifakları ve dostlukları korumak demek. Yarım yüzyıldır Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri'nin arasındaki ittifak bunlardan biridir.

On yıllar boyunca, Soğuk Savaş süresince, ülkelerimiz Sovyet sistemi altındaki 24 ülkeyi kontrol altında tutarak, komünizmin yayılmasına engel olmak suretiyle NATO'da yan yana hizmet etti. 1990'larda Soğuk Savaş sonrası ittifakımızı dünyanın getirdiği yeni tehlikelere karşı uyarlayıp, genişlettik. Saddam Hüseyin'i zapt etmek için işbirliği yaptık ve uçuş yasağı olan bölgeler konusunda birlikte çalışabildik.

Hükümette geçen yıllarım boyunca liderlerimiz, Bosna ve Kosova'daki şiddeti durdurmaya yardım etti, Balkanları bir arbede alanından yeni Avrupa için bir ortağa dönüştürmek yönünde çalıştı.

Bu yolda enerji güvenliği de dâhil olmak üzere güvenlik işbirliğinin alışkanlıklarını her boyutuyla öğrendik. Bakü Ceyhan Boru Hattı'nın hukuksal çerçevesinin tamamlandığı zamanki Dışişleri Bakanı olmaktan gurur duydum. Bu, hem Türkiye, hem Orta Asya hem de tüm dünya için iyi bir proje.

Geçmişte olduğu gibi, Türkiye gelecekte de kesinlikle önemli bir rol oynayacak. Yüzyıllardır Türkiye'nin stratejik pozisyonu kabul görmüş olsa da, bu sadece Türkiye'nin konumu nedeniyle olmadı. Bu aynı zamanda, Türkiye'nin özgürlüklerin korunması ve barışın devamlılığı konusunda demokratik değerlere bağlılığının da bir sonucu. Dünyanın saygısını kazanmış bir ülke olarak, Türkiye'nin, özellikle Irak'ın geleceği gibi kendi çıkarlarını ilgilendiren konulardaki sesi de saygıyla dinlenmelidir.

Başkan George Bush'un o ülkeyi istila etme kararının Türkiye'de rağbet görmediği, Ankara'daki Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin bu istilanın Türk toprağından başlatılmasına izin vermediği ve bunun da Beyaz Saray, Kongre ve medyada bazı eleştirilere neden olduğu sır değil. Hatta Irak'taki savaşa karşı olmayı El-Kaide ve uluslararası terör örgütlerinden hoşnut olma olarak görenler bile oldu. Bu tamamıyla saçmalık. Usame bin Laden ve El-Kaide'nin barınmasına izin verilmemişti, Afganistan'da barınmalarına izin verilmişti. Afganistan'daki uluslararası istikrar güçlerine liderlik eden ilk ülkelerden biri Türkiye'ydi. Türkiye'nin aşırı şiddete ilgisiz kaldığını ileri sürmek gülünç olur. Neticede, sadece Amerikalılar terör kurbanı olmadı. 2003 sonbaharında, bir dizi bombanın İstanbul'u sarsması bize bunu anımsattı.

Bu konuşmanın amacı Irak istilasının erdemlerini tartışmak değil. Sadece Başkan Bush'un iyisiyle kötüsüyle bu kararı aldığı konusunda ve kötünün bir bölümünün de Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri ilişkilerinin zarar görmesi olduğunda hemfikir olalım. Bugün Türkiye'de, çok satan bir kitap, bu ülkenin Amerikan istilasına uğradığını hayal ediyor. Yakın zamanda yapılan bir anket her on Türkiye vatandaşından dördünün Amerika'yı en büyük düşman saydığını gösteriyor.

Atlantik'in öte tarafında, Türkiye'nin istikrar sağlamaya ve özgürlüğe katkıları yeterince takdir edilmiyor. Bir Amerikan kanalında Türkiye kökenli bir kişinin büyük bir terör komplosuna karıştığı popüler bir aksiyon dizisi yayınlanıyor. Şimdi, bizim gibi, ülkelerimiz arasındaki ilişkiyi önemseyen kişilere önemli işler düşüyor. 50 yıldan fazladır süregelen ortaklığın çözülmesine, şüphe ve klişelerle parçalanmasına izin veremeyiz. Amerikalıların, Türkiye'yi etkileyen kararların,

Türkiye’de yaşayanların görüş ve çıkarları tam olarak göz önünde tutulmadan alınmasının yanlış olacağını anlaması önemli.

Türkiye’deki insanların da; Irak’ta olanların hiçbir şey için emsal teşkil etmediğini anlaması önemli. Amerika Birleşik Devletleri’nin, Bush yönetiminin Irak’ta yapmak zorunda kaldığını hissettiğini, başka bir ülkeye yapmaya ne kaynağı, ne iradesi, ne niyeti, ne de zemini vardır. Ya da en azından ben durumun öyle olduğunu umuyorum.

Başbakan Erdoğan’ın ileriki günlerde gerçekleştireceği Washington ziyareti havayı yumuşatır ve ilişkileri daha oturaklı bir hale sokar. İki başkentteki hükümetin de, ortak fayda için yapıcı bir biçimde birlikte çalışması gerekiyor.

Bu, Irak’ta yeni hükümetin işe koyulmasını engellemeye çalışan isyancılara karşı barış güçlerine destek vermek demek, azınlık haklarının korunduğu, hiçbir şekilde teröristlerin kendilerine yer bulamadığı istikrarlı bir ülke olabilsin diye Irak’ın toprak bütünlüğüne destek vermek demek. Bu, Iraklılar ait oldukları etnik ve dinsel gruplar sebebiyle değil, gerçekleştirdikleri eylemler nedeniyle yargılsınlar diye insan hakları prensiplerini tanıtmak demek. Bu, örneğin Kerkük’ün geleceği gibi zor konular, herkesin çıkarına ve güvenliğine saygılı, adaletli bir şekilde çözülsün demek. Bu, Iraklı kadınların ülkelerinin geleceğini şekillendirmeye tam anlamıyla katılmasını sağlamak demek. Atatürk’ün sözleriyle “nüfusun sadece yarısını modernize ederek, modern dünyaya ayak uyduramazsınız.”

İnsanlar bana her zaman Irak’ta ne olacağını düşündüğümü soruyor, kaydedilebilecek çok şey olduğundan bu çok güzel bir soru. İstikrarlı, demokratik ve müreffeh bir Irak, tüm bölgenin dönüşmesine yardım edebilir. İstikrarsız ve şiddet dolu bir Irak ise muhtemelen bölgesel bir savaşı ateşleyebilir. Şu anki görünüm tam ikisinin arasında bir yerde. Ocak ayındaki seçimler, o an için çok önemli bir dönüm noktası gibi görünüyordu. Pek çok Iraklı’nın terör tehditlerine karşı kafa tutmasını seyretmek ilham verici. Oy verenleri gülümserken ve mor mürekkebe boyanmış parmaklarını gösterirken görmek adeta bir keyifti. Tarihinde ilk defa Irak’ın meşru bir hükümeti olacağını ümit etmiştik. Ama şimdi, üç aydan fazla bir zaman sonra, seçimler gerçekten bir dönüm noktası mı yoksa çok çarpık ve tehlikeli bir yolda bir başka viraj mı diye sormamız gerekiyor. Seçimler ayaklanmaları yavaşlatma konusunda pek fazla rol oynamadı. Zor bir politik iş olan tüm ana fraksiyonların kabul edebileceği bir anayasayı tasarlamayı basit hale getiremediler. Amerikan askeri birliklerinin çekilmeye başlamasının ne zaman mümkün olacağını netleştiremediler.

En iyi ihtimalle, yeni bir Irak Hükümeti’nin oluşumu ki, anladığım kadarıyla şu an üzerine oylama yapılıyor, son aylarda gördüğümüz atışmalara bir son verecek. Seçimleri boykot eden Sünni liderler hatalarını fark edecek ve

anayasa yazımına katılımlarına izin verilecek. İsyancılar desteklerini kaybedecek. Daha fazla sayıda Irak güvenlik gücü eğitilecek ve ABD'nin kademeli olarak çekilmesi için gereken şartlar oluşmaya başlayacak. İşte bu; savaşın ister iyi bir fikir olduğunu, ister olmadığını düşünelim, hepimizin desteklemek için sebebinin olacağı bir senaryo.

Muhaliflerimizin Irak halkına yıkım ve ölüm dışında sunacak hiçbir şeyinin olmaması, bizim ise demokrasi ve daha iyi bir yaşam şansı sunmamız, umut etmek için ana sebebiz. Sonunda esas farkı bunlar yaratacak. O zaman azimle devam edelim, çünkü Irak'ta savaşa gitmek bir zorunluluk değil bir seçimdi, ama barışı sağlamak bir zorunluluk, bir seçim değil.

Irak Savaşı'ndan önceki aylarda Bush Hükümeti'nin yetkilileri, tüm Ortadoğu'yu dönüştürme planları hakkında fazlasıyla konuştu, istikrarlı ve demokratik bir Irak'ın, Arap dünyasının geri kalanı için de iyi bir model oluşturacağı düşüncesine inanıyorlardı. Niyetimizden etkilenen diktatörlerin nükleer silah geliştirme planlarını terk edeceklerini öngörüyorlardı. Teröristler geri çekilecek veya saklanacak ve bir Arap-İsrail barışı için müzakere olasılığı çarpıcı bir biçimde artacaktır. Umarım bu gerçekleşir.

Ama birçok Arap'ın Irak'a bakıp, kendi kendilerine "keşke benim ülkem de böyle olsa..." dediği noktaya ulaşmadığımızı söylemenin yerinde olacağını düşünüyorum. Buna rağmen Başkan Bush'un, "Arap dünyasında daha fazla demokrasi" çağrısını destekliyorum. Bazı insanların Arap ülkelerinin demokrasi için hazır olmadığını söylediğini de biliyorum. Buna benim cevabım şu, başka hiçbir şeye gerçekten bundan daha hazır herhangi bir ülke bilmiyorum. Politik özgürlüklerin güçlü bir savunucusuyum ve demokratik ülkelerin mümkün olan en yakın şekilde birlikte çalışmasının özellikle önemli olduğuna inanıyorum. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne kabul edildiğini görmek istememin nedenlerinden biri de bu.

Tabii, Avrupa'ya neyin Avrupa için iyi olacağını ya da Türk halkına onlar için en iyisinin ne olduğunu söylemek bana düşmez. İkisine de saygı duyuyorum ve sadece kendi umutlarımdan bahsediyorum. Ama Türkiye'nin Batı'nın belli başlı ekonomik ve politik kurumlarının içinde bulunması gerektiğine inanıyorum. Türkiye, bu organizasyonlara hem güç katacak hem de onlar sayesinde güçlenecektir. Bu, Türkiye ve NATO için böyle gerçekleşti, Türkiye ve Avrupa Birliği için de böyle gerçekleşecektir.

1999'da Avrupa Birliği'nin Türkiye'yi sonunda resmi aday ilan ettiğinde, çok memnun olmuştum, resmi görüşmelerin bu sonbahar başlayacak olmasına da çok memnunum. Hepimizin bildiği gibi, çözülmesi gereken çetrefilli teknik konular var. Kopenhag Kriterleri'nin yerine getirilmesi gerekiyor. Ama bu koşul da Avrupa'nın içindeki tartışmanın sadece bir parçası.

Bir de ekonomi konusu var. Türkiye büyük bir ülke ve Avrupa'nın büyük bir kısmına oranla daha yoksul. Bir de kültür meselesi var. Avrupa'nın geri kalanı esasen Hint-Avrupa kökenli ve tarihsel olarak Hristiyan. Türkiye ise Türk kökenli ve uzun süre Müslüman dünyanın lideri olmuş.

Müzakereler ve onlarla birlikte politik tartışmalar da devam ettikçe, bana öyle geliyor ki, bazı prensiplerin akılda bulundurulması lazım. Öncelikle, Avrupa Birliği ve Türkiye'nin hâlihazırda bir anlayışları var. Avrupa normlarına uyumda hızlı ilerlemesini sürdürürse, Türkiye'nin, Avrupalı liderlerden de üyeliğine destek beklemeye hakkı var. Müzakere sürecinin ardındaki bütün mantık bu.

İkinci olarak, Türkiye'nin Avrupalı kimliğinden şüphe edilmemeli. Osmanlı İmparatorluğu bazı zamanlarda Avrupalı bir güçten daha fazlası olsa da, hiçbir zaman Avrupalı bir güçten aşağısı da olmadı. Atatürk'ten beri Türkiye'nin eğiliminin Batı'ya doğru olduğundan şüphe edilemez.

Üçüncü olarak, Türkiye'nin dini kimliği Avrupa Birliği'ne giriş başvurusuyla alakalı değil. Hem Avrupa'nın hem Türkiye'nin laik hükümetleri var. Hem Türkiye hem de Avrupa milyonlarca Müslümana ev sahipliği yapıyor. Avrupa, ABD gibi yavaş yavaş çok mezhepli bir topluma dönüştü. Avrupa Birliği'nin tam ortasında dini özgürlüklere sahip Batı demokrasisinin temel normları etrafında organize olmuş olması da aynı derecede önemli. Bir ülkeyi dini nedenlerle dışlamak, Avrupa'nın kendi değerlerine de ters düşecektir.

Son olarak, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğinin Avrupa'nın kültürel bütünlüğünü bozacağını öne sürmek mümkün değildir. Bu şekilde düşünmek belki Avrupa Birliği altı ülkelik bir ortak pazarken anlamlı olsa da, şu an Avrupa Birliği 25 üyesiyle adeta kültürel bir kaleydoskopdur. Buna Türkiye'yi eklemek, bunu değiştirmeyecektir. Temel soru, Türkiye'nin tamamıyla Avrupa'nın demokratik değerlerini paylaşmış ve paylaşmadığıdır ve gerçek sınav budur. Ben, Türkiye'nin bu sınavı geçmeye devam edeceğine inanıyorum.

Avrupa Birliği'nin şu anki üyeleri, Türkiye varolan kriterleri yerine getirmeye yaklaştıkça, o kriterleri Türkiye'nin aleyhine değiştiremez. Son 15 yılda demokratik entegrasyonun değeri hakkında çok şey öğrendik. 1990'larda NATO'ya katılım olasılığı, yeni özgürleşmiş Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde demokratik reform için çok büyük bir teşvik sağlıyordu. Tarihsel çekişmeleri devam ettirmek yerine, hukukun üstünlüğüne saygı, insan hakları, serbest teşebbüs ve askeriye üzerinde sivil kontrolü gibi demokratik hedeflere yoğunlaştılar.

NATO pozitif değişim için bir çekim noktası sundu, bir zamanların eski rakiplerinin barış adına birlikte çalışabileceği bir yer oldu. Geçtiğimiz

haftalarda Çek Cumhuriyeti'nin eski Cumhurbaşkanı Vaclav Havel ile görüşme şansı buldum. Olası NATO ve Avrupa Birliği üyeliğinin ülkesi üzerindeki etkisi hakkında çok etkileyici konuştu, Türkiye'nin Avrupa Birliği'nin bir parçası olmasını da destekliyor. Bunların hepsi ancak, Avrupa Birliği'nin kapılarını yeni ve nitelikli adaylara açtığı, aklını da başvuranları değerlendirirken önyargıdan uzak tuttuğu sürece gerçekleşecektir.

Hükümetin bir parçasıyken, Amerika Birleşik Devletleri ile Avrupa arasında varolan sıcak ilişkilerden gurur duyuyordum. Her konuda anlaşamıyorduk ama önemli konularda anlaştığımız konusunda hiç şüphe yoktu. Hükümetten ayrıldığımdan beri endişeli olduğumu size söylemem gerekiyor. ABD ile bazı Avrupa hükümetlerinin ve halklarının kayda değer kesiminin arasının açıldığını gördük. Atlantik'in iki tarafında da zararın telafisi için kesinlikle çok çalışmamız gerekli. ABD baskısıyla ve tek yanlılığıyla bölünmüş bir Avrupa yerine birlik olmuş bir Avrupa, olabilecek en güçlü ortak olarak, Amerika'nın çıkarına olacaktır. Birliğin tek sebebi Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı denge olmakmış gibi davranmak yerine Amerika ile kafa kafaya birlikte çalışmak Avrupa'nın çıkarına olacaktır.

William Butler Yeats'in bir şiirinde, en iyiler tüm inancını kaybettiğinde ve en kötüler tutkulu bir şiddetle doluyken her şey altüst olur. Merkez dayanamaz ve anarşi dünyada kol gezmeye başlar. Bu en azından şimdilik günümüzü tanımlamıyor ama aramızdaki en kötüler kesinlikle tutkulu bir şiddetle dolu.

Esas soru, her şey parça parça olmasın ve merkez dayansın diye en iyilerin inançlarının cesaretine sahip olup olmadıklarıdır. Bence bu sorunun cevabı, önümüzdeki birkaç yılda Amerika Birleşik Devletleri ile Türkiye'yi de içeren Avrupa arasındaki ilişkide bulunacak. Çünkü tüm yaşanan değişikliklere rağmen transatlantik ortaklık, uluslararası sistemin merkezi olmaya devam ediyor. Bu konuda tarafsız olmaktan çok uzak olduğumu itiraf ediyorum.

Bebekken, faşizm ve barış adına verilen ödünlerle sakatlanan bir Avrupa'nın kargaşasını yaşadım. Bir çocuk olarak, okyanusun öte yanına da uzanan güçlü bir savaş dönemi koalisyonunun kötülüğü alt ettiğini gördüm. Bir yetişkin olarak, güçlü bir ortaklığın, Batı'ya refah getirdiğini ve Berlin Duvarı'nı iki tarafta da yıkmak için muhaliflerle birlik olduğunu gördüm. Dışişleri Bakanı olarak, NATO'nun Balkanlar'daki etnik temizlik kötülüğüne karşı koyup, bozguna uğrattığını gördüm.

Avrupa ve Amerika sadece sahip oldukları nedeniyle değil, inandıkları değerler nedeniyle de doğuştan liderdirler. Yeni Avrupa, ulusal kimlik sembollerine karşı savaşların yapıldığı, ulusal sınırların dikenli tel ve beton duvarlarla inşa edildiği, eski sorunların hiç durmadan yeni anlaşmazlıklara sebep olduğu ve vatandaşlara komşularıyla benzerliklerine değil, farklılıklarına yoğunlaşmalarının öğretildiği

yüzlerce yıllık insanlık tarihini çürüten bir delil olarak duruyor. Avrupa'nın, demokrasinin faydaları, tarihin verdiği ders, ortak eylemlerin değeri ve savaşın bedeline dair dünyaya öğreteceği çok şeyi var.

Avrupa'nın içinde, kendi öğreteceği dersleri olan bir ülke olan Türkiye var. Türkiye'de de bugün klişeler, dünyadaki diğer uluslarda da meydana geldiği gibi yerle bir oluyor. Türkiye, İslam'ın özgürlükle uyum sağlayamayacağına inananların hatalı olduğunun yaşayan bir kanıtı. Büyük bir imparatorluğun kendini nasıl büyük bir demokrasiye dönüştürdüğüne dair bir model sağlıyor ve gururlu bir ulusun ortak hedefler doğrultusunda tarihsel rakipleriyle nasıl birlikte çalışabileceğini gösteriyor.

Amerika Birleşik Devletleri'nin de dünyaya öğretecek çok şeyi var. Geçen yıl 55'inci kez başkanını özgür ve demokratik bir oylamayla seçti. Amerika köklerinin izini tüm başka ülkelerde bulabilen ama özgürlüğün değeriyle ve geleceğe dair yılmaz bir güven duygusuyla birbirine bağlanan insanlardan oluşmuş bir ülke. Bu farklı güçler sebebiyle Avrupa ve Amerika, takım olduklarında olağanüstü bir takım oluyorlar. Birlikte, yapamayacağımız hiçbir şey yok ama ayrı ayrı başarmayı ümit ettiğimiz şeyler az. Belki de Amerikalıların Mars'tan, Avrupalıların Venüs'ten olduğu doğrudur ama unutmamamız gerekir ki, mitolojiye göre Mars ve Venüs bayağı iyi geçiniyorlardı. Birlikte uyum tanrıçası Harmonia dâhil bir sürü çocuk yaptılar.

Amerika, Türkiye ve Avrupa'nın geri kalanını birbirine ne bir mit, ne bazı kâğıt parçaları, ne de kutlama ya da güzel sözler bağlıyor. Bizi birbirimize bağlayan bağlar daha derinlere; paylaştığımız temel değerlere -barış tutkusuna, hukukun üstünlüğüne bağlılığa, her insanoğlunun özündeki haysiyet ve değerlere saygıya- gidiyor. Okyanusun farklı yakalarında yaşıyor olabiliriz ama nerede özgürlüğün temelleri tehlikede olsa, biz aynı tarafa; doğru tarafa aitiz, böylece birlikteliğimiz sayesinde özgürlüğün de kazanan tarafta olacağını garanti ediyoruz.

Hepinize çok teşekkür ederim, şimdi soruları bekliyorum.